

विशेष लेख...

इयत्ता दहावी नंतर पुढे काय?

— प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय साहित्य

विद्यार्थ्यांकडे दहावी उत्तीर्ण झाल्यानंतर करिअर करण्यासाठी अनेक पर्याय असतात. पण सर्वात महत्वाची गोष्ट म्हणजे दहावीनंतर आपण कोणता कोर्स निवडता यावर हे तुमचं पुढील भवितव्य अवलंबून असतं.

दहावीनंतर घरचे म्हणतात म्हणून किंवा मित्रांने केलं म्हणून इंजिनिअरिंग एंडमिशन घेतलं जातं. पण खरं तर त्यावेळी आवड कशात आहे हे पाहणं गरजेचं असतं. तेच न केल्याने विद्यार्थ्यांचा वेळ आणि पालकांचे पैसे वाया जातात. पालकांनी देखील आपल्या पाल्याने अमुक अमुक कोर्स करावा म्हणून आपल्या इच्छा पाल्यावर लादू नये, आपल्या पाल्याची इच्छा, आकांक्षा, त्याची क्षमता, योग्यता आवड निवड या सर्व बाबतींचा विचार करण्याची गरज आहे.

१०वी नंतर विद्यार्थ्यांच्या आवडीनुसार आणि क्षमतेनुसार अनेक उत्तम करिअर पर्याय उपलब्ध आहेत. यात मुख्यत्वे ११वी-१२वी (विज्ञान, वाणिज्य, कला), ३ वर्षांचा पॉलिटेक्निक डिप्लोमा, आय टी आय कोर्सेस, किंवा व्यावसायिक कोर्सेस निवडता येतात. योग्य निवड करण्यासाठी करिअर समुपदेशन घेणे उत्तम ठरेल १० वी नंतरचे प्रमुख करिअर पर्याय: ११ वी आणि १२ वी : जर तुम्हाला पुढे पदवी घ्यायची असेल, तर हा सर्वोत्तम मार्ग आहे. विज्ञान : अभियांत्रिकी, वैद्यकीय, आयटी, किंवा संशोधन क्षेत्रात जायचे असल्यास वाणिज्य : , , बँकिंग, किंवा व्यावसायिक क्षेत्रात रस असल्यास. कला नागरी सेवा कायदा, शिक्षण, किंवा पत्रकारिता या क्षेत्रात करिअरसाठी. पॉलिटेक्निक डिप्लोमा : ३ वर्षांचा तांत्रिक कोर्स. यात कॉम्प्युटर, मेकॅनिकल, सिव्हिल इंजिनिअरिंग असे पर्याय असतात. ज्यांना तांत्रिक क्षेत्रात लवकर करिअर सुरू करायचे आहे, त्यांच्यासाठी हे उत्तम आहे आय टी आय कोर्सेस : हे १-२ वर्षांचे शॉर्ट-टर्म टेक्निकल कोर्सेस आहेत. उदा. इलेक्ट्रिशियन, प्लंबर, फिटर, मेकॅनिक, (कंप्युटर ऑपरेटर) इतर व्यावसायिक कोर्सेस : हॉटेल मॅनेजमेंट, फॅशन डिझायनिंग, इंटीरियर डेकोरेशन, पॅरामेडिकल कोर्सेस (नर्सिंग असिस्टंट) .लष्करी

स्टेनोग्राफी आणि टायपिंग - तुम्ही १० वी नंतर स्टेनोग्राफी आणि टायपिंगमध्ये डिप्लोमा देखील करू शकता. काही राज्यांमध्ये, स्टेनोग्राफी हा विषय ११ वी आणि १२वी मध्ये देखील निवडला जाऊ शकतो. न्यायालय आणि इतर अनेक सरकारी कार्यालयांमध्ये अशा रिक्त जागा येत राहतात, ज्यासाठी स्टेनो अनिवार्य आहे.

ज्या विद्यार्थ्यांना लगेच काम शिकायचे आहे, ते हॉटेल मॅनेजमेंट, टूरिझम आणि ब्युटी केअरसारखे कोर्स करू शकतात. हॉटेल मॅनेजमेंट प्रोफेशनल हॉटेल आणि रेस्टॉरंटचे व्यवस्थापन करतात. टूरिझम प्रोफेशनल टूर आणि ट्रेव्हल पॅकेज आयोजित करतात. ब्युटीशियन, हेअरड्रेसर किंवा मेकअप आर्टिस्ट म्हणून ब्युटी केअर प्रोफेशनल काम करू शकतात.

सरकारी नोकरी: १०वी नंतर आर्मी, नेव्ही, एअर फोर्स किंवा पोलीस दलात नोकरीच्या संधी असतात. निर्णय कसा घ्यावा? तुमची आवड, क्षमता आणि आर्थिक परिस्थिती लक्षात घेऊन निर्णय घ्यावा. गरज पडल्यास करिअर समुपदेशकाची मदत घ्यावी.

दहावीच्या निकालात मुलींचा इका; राज्याचा निकाल ९२.०९ टक्के

ज्योतिर्मय साहित्य
पुणे - राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळातर्फे घेण्यात आलेल्या दहावीच्या परीक्षेचा निकाल आज (शुक्रवारी, ता ८) दुपारी १ वाजता ऑनलाईन पध्दतीने जाहीर होणार आहे. राज्यातील लाखो विद्यार्थी आणि पालक गेल्या अनेक दिवसांपासून या निकालाच्या प्रतीक्षेत होते. बारावीचा निकाल लागल्यानंतर आज दहावीचा निकाल जाहीर होणार आहे. काल (गुरुवारी, ता ७) संध्याकाळी बोर्डाकडून निकालाबाबत घोषणा करण्यात आली. त्यानुसार आज दुपारी एक वाजल्यापासून विद्यार्थ्यांना राज्य शिक्षण मंडळाच्या संकेतस्थळावर आणि अन्य वेबसाईटवर ऑनलाईन निकाल पाहता येईल. यामध्ये विद्यार्थ्यांना प्रत्येक विषयाचे गुण दिसतील. विद्यार्थ्यांनी आपली गुणपत्रिका शाळेतून मिळेल.

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाच्या पुणे, नागपूर, छत्रपती संभाजीनगर, मुंबई, कोल्हापूर, अमरावती, नाशिक, लातूर व कोकण या नऊ विभागीय मंडळांमधील विद्यार्थी या परीक्षेला बसले होते. बोर्डाचे अध्यक्ष त्रिगुण कुलकर्णी यांनी पत्रकार परिषद घेऊन दहावीच्या निकालाबाबतची माहिती

दिली. राज्याचा दहावीचा निकाल ९२.०९ टक्के इतका लागला आहे. १२वी प्रमाणेच दहावीचा निकाल देखील २ टक्क्यांनी घसरला आहे. कोकण निकालाचा सर्वात अव्वल लागला आहे, कोकण विभागाचा ९७.६२ टक्के लागला आहे. छत्रपती संभाजीनगरचा निकाल सर्वात कमी लागला आहे. छत्रपती संभाजीनगरचा निकाल ८८.४९ टक्के लागला आहे, अशी माहिती त्रिगुण कुलकर्णी यांनी दिली आहे.

त्रिगुण कुलकर्णी यांनी दिलेल्या माहितीनुसार, १०वीचा निकाल विद्यार्थ्यांना सकाळी ११.३० वाजल्यापासून निकाल पाहता येणार आहे, १ वाजता विद्यार्थ्यांना निकाल पाहता येईल असं आधी बोर्डाकडून सांगण्यात आलं होतं, मात्र, अचानक वेबसाईटवरती वाढणारे ट्रॅफिक यामुळे सकाळी ११.३० वाजल्यापासून निकाल पाहता येणार असल्याचा बोर्डाचा महत्वाचा निर्णय बोर्डाकडून घेण्यात आला आहे.

या परीक्षेत मराठी मातृभाषा असलेले तब्बल ९४ हजार ५४४ विद्यार्थी मराठी विषयाच्याच पेपरमध्ये नापास झाले आहेत. ही आकडेवारी धक्कादायक असून मराठी भाषेच्या अध्यापन प्रक्रियेवरच त्यामुळे

प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले जाऊ लागले आहे.

या परीक्षेत राज्यातील पुणे, नागपूर, छत्रपती संभाजीनगर, मुंबई, कोल्हापूर, अमरावती, नाशिक, लातूर आणि कोकण या नऊ विभागीय मंडळांमधून एकूण १५ लाख ५५ हजार ०२६ विद्यार्थ्यांनी नोंदणी केली होती. त्यापैकी १५ लाख ४२ हजार ४७२ विद्यार्थ्यांनी परीक्षा दिली असून १४ लाख २० हजार ४८६ विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले आहेत. उत्तीर्णतेची टक्केवारी ९२.०९ इतकी आहे.

सर्व विभागीय मंडळातून नियमित विद्यार्थ्यांचा कोकण विभागाचा निकाल (९७.६२ टक्के) सर्वाधिक असून सर्वात कमी निकाल छत्रपती संभाजीनगर विभागाचा (८८.४९ टक्के) आहे. इतर विभागांमध्ये कोल्हापूर विभागाचा

निकाल ९५.४७ टक्के, मुंबई- ९४.९७, पुणे- ९४.२४, नाशिक- ९०.५३, अमरावती- ९०.५०, नागपूर- ८९.०७ तर लातूर विभागाचा निकाल ८८.४२ टक्के लागला आहे.

या परीक्षेत एकूण ३५ विषयांपैकी १२ विषयांचा निकाल १०० टक्के लागला आहे. १०० टक्के निकाल लागणाऱ्या शाळांचीही संख्या वाढत चालली आहे. मात्र प्रथम भाषा म्हणून मराठी विषय घेऊन परीक्षा देणाऱ्या राज्यातील सुमारे १० लाख ८७ हजार ६९९ विद्यार्थ्यांपैकी तब्बल ८० हजार ८०३ विद्यार्थी नापास झाले आहेत.

म्हणजेच जवळपास ८ टक्के विद्यार्थी नापास झाले आहेत. तर द्वितीय आणि तृतीय भाषा म्हणून मराठी विषय घेऊन परीक्षा देणाऱ्या एकूण ४ लाख १३ हजार ९१७ विद्यार्थ्यांपैकी १३ हजार ७४१ विद्यार्थी नापास झाले आहेत. मराठी हीच मातृभाषा असलेले विद्यार्थी मराठी विषयातच नापास होत आहेत, याचा अर्थ या विद्यार्थ्यांना भाषिक कौशल्य अवगत नसल्याचेच स्पष्ट होत असून मराठी विषयाच्या अध्यापन प्रक्रियेच्या पुनर्विचाराची गरज यानिमित्ताने अधोरेखित केली आहे.

दहावीची परीक्षा दिलेल्या एकूण ८ लाख २० हजार ४२७ मुलांपैकी ७ लाख ३४ हजार ८१४ मुले (८९.५६

टक्के) तर एकूण ७ लाख २२ हजार ०४५ मुलींपैकी ६ लाख ८५ हजार ६७२ मुली (९४.९६ टक्के) उत्तीर्ण झाल्या आहेत. मुलींची उत्तीर्ण होण्याची टक्केवारी ५.४० ने अधिक आहे.

एकूण उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांमध्ये प्राविण्यासह प्रथम श्रेणीमध्ये उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांचे प्रमाण २७.४१ टक्के, प्रथम श्रेणीमध्ये उत्तीर्ण ३१.२६ टक्के, द्वितीय श्रेणीमध्ये २४.६६ टक्के तर उत्तीर्ण श्रेणीमध्ये उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांचे प्रमाण ८.७५ टक्के इतके आहे.

परीक्षेत उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांना त्यांची संपादणूक सुधारण्यासाठी श्रेणी/ गुणसुधार योजनेअंतर्गत लागतच्या तीन परीक्षांमध्ये पुनःश्च प्रविष्ट होता येईल. फेब्रुवारी-मार्च २०२६ च्या परीक्षेस प्रविष्ट होऊन सर्व विषयात उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांना (एकाच वेळी सर्व विषय घेऊन प्रविष्ट होणाऱ्या) जून-जुलै २०२६, फेब्रुवारी-मार्च २०२७, जून-जुलै २०२७ च्या दहावीच्या परीक्षेस 'श्रेणीसुधार/ गुणसुधार' साठी प्रविष्ट होण्यास तीन संधी देण्यात येत असल्याची माहिती महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळामार्फत देण्यात आली आहे.

आधुनिक भगीरथ : कर्मवीर भाऊराव पाटील

ज्योतिर्मय साहित्य
बहुजन समाजापर्यंत शिक्षणाची गंगा पोहचवणारे आधुनिक काळातील भगीरथ रयत शिक्षण संस्थेचे संस्थापक कर्मवीर भाऊराव पाटील यांची आज पुण्यतिथी. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म कोल्हापूर जिल्ह्यातील कुंभोज या गावी २२ सप्टेंबर १८८७ रोजी झाला. सांगली जिल्ह्यातील ऐतवडे हे त्यांचे मूळ गाव होय. कर्मवीर भाऊराव पाटील हे लहानपणापासूनच बंडखोर प्रवृत्तीचे होते. तत्कालीन जातीव्यवस्थेत उच्च जातींकडून कनिष्ठ जातींवर होणाऱ्या अन्यायाची त्यांना खूप चीड होती. अस्पृश्यतेबद्दल त्यांच्या मनात प्रचंड राग होता. अस्पृश्य समाजाला उच्च वर्णीयांकडून जी वागणूक दिली जात होती त्याबाबत त्यांच्यामनात प्रचंड असंतोष होता. अस्पृश्य समाजाला विहिरीचे पाणी दिले जात नाही हे पाहून त्यांनी

विहिरीचे रहाटच तोडून टाकले होते. कर्मवीर भाऊराव पाटीलाना शिक्षणाची खूप आवड होती. त्यांचे प्राथमिक शिक्षण कोल्हापूर जिल्ह्यातील विटा या गावी झाले तर माध्यमिक शिक्षण कोल्हापूरच्या राजाराम हायस्कूलमध्ये झाले. शालेय वयातच त्यांच्यावर छत्रपती शाहू महाराजांच्या विचारांचा प्रभाव पडला. छत्रपती शाहू महाराज व महात्मा ज्योतिराव फुले यांना ते आदर्श मानू लागले. शिक्षण पूर्ण झाल्यावर ते सातान्यात गेले तीथे त्यांनी गरीब मुलांसाठी शिकवण्या सुरू केल्या. याच काळात त्यांनी मद्रना मास्तर, भाऊसाहेब कुदळे, नानासाहेब येडेकर यांच्या मदतीने दुधगावत दुधगाव शिक्षण मंडळाची स्थापना केली. या संस्थेमार्फत गरीब मुलांसाठी एक वसतिगृह सुरू केले. ४ ऑक्टोबर १९१९ रोजी कर्मवीरांनी सातारा

संस्थेत कमवा आणि शिका योजना सुरू केली. या योजनेनुसार चालणारे पहिले फ्री अँड रेसिडेंशल हायस्कूल सातारा येथे सुरू करून त्या हायस्कूलला महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांचे नाव दिले. त्यानंतर याच नावाने त्यांनी अनेक शाळा काढल्या. १९४७ साली कर्मवीरांनी

विद्यालये, ८ अध्यापक विद्यालये, (१ मुलींसाठी) ४१ महाविद्यालये (४ मुलींसाठी) आणि ५ इंग्रजी माध्यमांची विद्यालये यांची स्थापना केली. रयत शिक्षण संस्थेचा विस्तार महाराष्ट्रातच नाही तर कर्नाटकातही झालेला आहे. त्यांनी लावलेल्या रयत शिक्षण संस्थेचा आज वटवृक्ष बनला आहे. बहुजन वर्गातील मुलांसाठी त्यांनी केलेले कार्य पाहून पुणे विद्यापीठाने १९५९ साली त्यांना डि. लीट ही मानाची पदवी बहाल केली.

भारत सरकारनेही पद्मभूषण हा मानाचा पुरस्कार देऊन त्यांच्या शैक्षणिक कार्याचा गौरव केला. बहुजन समाजापर्यंत शिक्षणाची गंगा पोहचवणाऱ्या या आधुनिक भगिरथाचे ९ मे १९५९ रोजी निधन झाले. आज त्यांची पुण्यतिथी. आजच्या दिवशी त्यांचे स्मरण करून त्यांना अभिवादन करणे हे बहुजनांचे आद्य कर्तव्य आहे. कर्मवीर भाऊराव पाटीलाना विनम्र अभिवादन!

आम्ही तुमचे पुस्तक प्रकाशित करू !

प्रत्येक लेखकाचं एकच स्वप्न असतं ते म्हणजे माझ्या कवितांचे, लेखांचे, कथांचे, कादंबरीचे पुस्तकात रूपांतर व्हावे व ते जास्तीतजास्त वाचकांपर्यंत पोहोचावे, मग हे स्वप्न आम्ही पूर्ण करू. उल्फ छपाई, साजसे मुखपृष्ठ अगदी कमी वेळेत व अगदी विनम्र. मग वाट कसली बघता तुमचे स्वप्न पूर्ण करा ज्योतिर्मय प्रकाशन सोबत. लगेच कामाला लागू व आम्हाला खाली दिलेल्या नंबरवर संपर्क करा. ज्योतिर्मय प्रकाशन

■ पुणे ■ छ. संभाजीनगर

संपर्क : 7743 81 8559

ज्योतिर्मय प्रकाशन

श्याम बसप्पा ठाणेदार
दौंड जिल्हा पुणे
९९२२५४६२९५

देखील शिकवण दिली. संस्थेत शिक्षण घेणाऱ्या मुलांना सातान्यात राहण्याची सोय व्हावी म्हणून त्यांनी वसतिगृह बांधले. या वसतिगृहाची जबाबदारी त्यांनी पत्नी लक्ष्मीबाई यांच्यावर सोपवली. लक्ष्मीबाई या वसतिगृहातील मुलांसाठी मायेची सावली बनल्या. वसतिगृह चालवण्यासाठी त्यांना आपले दागिने विकावे लागले. अतिशय प्रतिकूल परिस्थितीत संस्था आणि वसतिगृह चालवण्याचा प्रयोग कर्मवीरांना करता आला तो लक्ष्मीबाई यांच्यामुळेच. कर्मवीरांनी रयत शिक्षण

सातान्यात छत्रपती शिवाजी कॉलेज, तर १९५४ साली कराड येथे सदगुरु गाडगे महाराज कॉलेजची स्थापना केली. आपल्या संस्थेत प्रशिक्षित शिक्षकांचा वानवा पडू नये यासाठी त्यांनी अध्यापक विद्यालये देखील सुरू केली. भाऊराव पाटील यांच्या हयातीत रयत शिक्षण संस्थेने ५७८ प्राथमिक शाळा, ४३९ माध्यमिक शाळा, (२७ मुलींसाठी) ३८ वसतिगृह शाळा, १६० उच्च माध्यमिक विद्यालये, २९ तंत्रदान

Congratulations to Renuka Rajendra Simant for passing the 10th Grade Board Examination with Merit.

Sanjay Vyapari
Editor, Jyotirmay Sahitya
Pune

जात्यावरच्या
ओव्या.....

वाट तापली उन्हां
वाटसरू थांब थोड
बघ आलेत चालून
तुझ्या पावलाना फोड ||६३३||

वाट तापली उन्हां
थांब थांब म्हणे जीव
घडीभर घे विसावा
नाही कुणा तुझी कीव ||६३४||

© सौ. मनोरमा बोराडे
छत्रपती संभाजी नगर
मो. 70207 33758

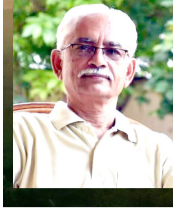
मनोपनिषद अर्थात मनाचे
श्लोक-भाग २८

ज्योतिर्मय साहित्य

दिनानाथ हा राम कोदंडधारी ।
पुढे देखता काळ पोटी थरारी ।
जना वाक्य नेमस्त हे सत्य मानी ।
नुपेक्षी कदा राम दासाभिमानी ।२८।
अर्थ : श्रीराम हा दीनांचा कैवारी/रक्षणकर्ता आहे.
धनुर्धारी रामाला समोर पाहिल्यानंतर प्रत्यक्ष काळ म्हणजे यमराजाला देखील धडकी भरते. हे वाक्य सत्य समजा की भगवंत आपल्या भक्तांचा अभिमान बाळगणारा आणि त्याचे रक्षण करणारा आहे. तो त्याची कधीही उपेक्षा करत नाही.
(कोदंडधारी म्हणजे धनुष्य धारण केलेला, वाक्य - वचन, नेमस्त - निश्चितपणे)
मागील श्लोकात समर्थ आपल्याला सांगतात की भवाच्या भये काय भीतोस लंडी म्हणजे प्रपंचाच्या भीतीने हे मानवा तू का घाबरतोस ? या श्लोकात ते भगवंत आपला रक्षणकर्ता कसा आहे आणि तो आपल्या भक्तांची उपेक्षा कधी करीत नाही हे समर्थ निरनिराळ्या प्रकारे आपल्या मनावर बिंबवतात. त्यासाठीच भगवंत आपल्या दासांची/भक्तांची उपेक्षा करीत नाही हे सांगणारे (नुपेक्षी कदा राम दासाभिमानी) हे पालुपद असलेले बरेच श्लोक आहेत. मनुष्य अनेक अर्थाने दुबळा किंवा परावलंबी असतो. संकटप्रसंगी त्याला कोणाचा तरी आधार हवा असतो. कधी कधी हा आधार तो आपल्या नातलगामध्ये किंवा मित्रांमध्ये शोधत असतो. परंतु या सगळ्याच गोष्टी बेभरवशाच्या असतात.

उगवतीचे रंग

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९३९२

परिस्थिती फिरली की ही मंडळी सुद्धा पाठ फिरवतात. पैसा सुद्धा सर्वप्रसंगी उपयोगी पडेलच असे नाही. म्हणून संत आपल्याला कळकळीने सांगतात की आधार हा एकमेव परमेश्वराचाच असला पाहिजे कारण सर्व परिस्थितीत तोच आपल्याला साथ देईल. तो दीनानाथ आहे.
आपल्याला नुसता कोणाचातरी आधार आहे ही जाणीव सुद्धा खूप मानसिक बळ देणारी असते. स्वामी समर्थांच्या फोटोखाली, " भिऊ नकोस मी तुझ्या पाठीशी आहे " असे वचन लिहिलेले असते. हे वचन लाखो भक्तांना जगण्याची शक्ती देते. स्वामी प्रत्यक्ष आपल्या पाठीशी आहेत या भावनेतून भक्त कठीण प्रसंगातूनही तरून जातो. गीतेतील नवव्या अध्यायात भगवान श्रीकृष्ण म्हणतात
अनन्याश्चिन्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते।
तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम्।
जो भक्त निष्ठेने आणि माझ्यावर श्रद्धा ठेवून माझी उपासना करील त्याचे मी रक्षण करतो.

(क्रमशः)

ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः

सुख दुःखाचे
तरंग माणसा-माणसाचे

वसंत कुलकर्णी,
छ.संभाजीनगर,
मो. 96730 67194

एकत्र कुटुंब व महत्व

आज आपण एकत्र कुटुंब व त्यांचे फायदे, जे आपल्या पिढीला माहिती आहे, त्याबद्दल बोलूया. खरं तर सुख दुःखाचे तरंग इथंच निर्माण होतात, घरात, नात्यात म्हणून कुटुंबाला व परिवाराला महत्व आहे. जसा आपण महिला दिन, राष्ट्रीय दिन, स्वतंत्र दिन साजरा करतो, तसा कुटुंब दिन! आजचे हम दो हमारे दो पुर्वी नव्हते. एकत्र व संयुक्तपणे सर्व कामे होत असे. आपल्या सुख सुधारण्याचे शिकवण कुठे मिळत होते? ऐकण्याने बोलण्याने आत्मविश्वास व आनंद मिळतो. संस्कार व नितीमतेचे धडे कुठे मिळतात? असे सर्व 'बालकडू मिळे. म्हणून मुले मुली मागे पडत नसत. आणि हे सर्व एकत्र परिवारात मिळत. त्याचे महत्व कमी होत गेले. नात्यागोत्यातून वडीलधार्यांच्या मार्गदर्शनातून कठीण काळात एकटेपणा जाणवत नसे. आज हम दो च्या जगण्यात ते सुख दिसत नाही. त्यातही मुलगा परदेशी गेल्यावर तर आणखीच अडचण होते. आपल्या मुलानं पाठविलेला लाखो रूपयाचा पगार बँकेमधे जमा असतो, पण त्या पैशानी ना नात्यातली गोडी, ऊब विकत घेता येते, न एकटेपणाची भीती घालविता येते.. आज एवढे पुरे. गुड डे गुड मार्निंग स्वस्थ राहा मस्त राहा सुख दुःखाचे तरंग माणसा-माणसाचे वाचन राहा

श्री ब्रह्मचैतन्य
गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य

सदाचरणाने राहणाऱ्या माणसाला खर्च कमी लागतो, कारण खऱ्या समाधानाने पोट भरले की अन्नही कमी लागते. मी हे वारंवार सांगतो, कारण सदाचरणाचे, नीतिधर्माचे आचरण, हा परमार्थाच्या इमारतीचा पायाच आहे. पाया भक्कम नसेल तर त्यावरची इमारत जास्त दिवस टिकू शकणार नाही. त्याप्रमाणे नीती जर सांभाळली नाही, तर

त्याग हे यज्ञाचे खरे मर्म आहे

पुढच्या कर्माचा फारसा उपयोग होत नाही. परस्त्री मातेसमान माना, परद्रव्याची अभिलाषा बाळगू नका आणि परनिंदेला विद्या समजून त्याग करा. या तीन गोष्टींना फार सांभाळा. परमार्थाची इमारत या तीन गोष्टींवर उभी करायची आहे. नुसता पाया बांधून ज्याप्रमाणे घरात राहता येत नाही, त्याप्रमाणे पायाशिवाय इमारतही उभी करता येत नाही. 'राम कर्ता' ही भावना ठेवून नामात राहणे, म्हणजे परमार्थरूपी इमारतीत आनंदात राहणेच होय. व्यावहारिक मोठेपणा बाजूला ठेवा आणि देवाला अनन्यभावाने शरण जा. देवाला शरण जाताना सर्व विसरून जा. समजा, एखादा माणूस नाटकात राजाचे काम करीत असला आणि नाटक संपल्यावरही तो घरी घेऊन जर राजासारखे वागू लागला, तर त्याचा सर्व व्यवहार बिघडून जाईल; त्याचप्रमाणे, देवाला शरण जाताना, मी मोठा भक्त, विद्वान, पैसेवाला ही सर्व नाती विसरून गेले पाहिजे.
कर्माचे फळ आपल्या हातचे नाही म्हणून त्याची काळजी करू नये, हे समजले तरी, काळजी न करणे हे देखील आपल्या हातचे नाही म्हणून आपण काळजी करतोच

! यासाठीच भगवंताच्या नामात राहण्याची सवय करा. कर्म करणे यात विशेष नाही. आपल्याला कर्म केल्याशिवाय चैनच पडत नाही. 'कर्म करा' असे गीतेतही सांगितले आहेच. परंतु कर्म केल्याने पाहिजे ते फळ आपल्याला मिळतेच असे नाही; म्हणून भगवंताला स्मरून कर्म करा, आणि मग काय काय होते ते पहा. तेच निष्काम कर्म. भगवंताच्या इच्छेने सर्व घडते आहे ही भावना ठेवून आपले कर्तव्य करणे, हे सर्व गीतेचे सार आहे.
जो समजून त्याग करील त्याला फायदा होईल. नाहीतरी, संन्यास आणि त्याग दोन्ही आपल्याजवळसुद्धा आहेत. भगवंताच्या बाबतीत आपण संन्यासी वृत्ती धारण करतो आणि आपण आपल्या आईबापाला सोडतो असा त्याग करतो ! हे काय कामाचे ? त्याग हे यज्ञाचे खरे मर्म आहे. भगवंताच्या प्राप्तीच्या आड जे जे येते ते ते टाकणे, म्हणजे यज्ञ करणे होय. या यज्ञामध्ये वासनांची आहुती द्यावी. कोणत्याच गोष्टीबद्दल हवे अगर नको असे न वाटणे, हेच वासनांची आहुती दिल्याचे लक्षण आहे. जेथे वासना संपली तेथेच भगवंताची कृपा झाली.

॥ अध्यात्म ॥
मधुकर बोरीकर,
पुणे

अहंकार
पुढे.....
माणसाच्या रक्तात तीन गुण, सत्वगुण रजो गुण आणि तमोगुण यांचे मिश्रण असते. त्याला रक्तरंग असेही म्हणतात.
तेथ आडवावया आले/ दोष वैरी जे धोपटिले /
तया मार्जी पहिले/ देहाहंकारू//
जोन मोकली मारुनी /जिवो नेदी उपजवोनी/
विचंबवी खोडा घालुनी/ हाडांचीया//
१०५१/१८ज्ञाने
हा देह अहंकार जीव गेला तरी सोडून देत नाही तर तो पुन्हा पुन्हा जन्माला घालतो, आणि जन्माला घालूनही जगू देत नाही, तर पुन्हा मारतो. अशा तऱ्हेने देहाच्या हाडांच्या खोड्यात घालून चिरडतो.
या अहंकाराचे काम क्रोध लोभ मोह मद मत्सर हे मित्र आहेत. या विकारांमुळे अहंकारास बळ मिळते व तो कर्म बंधना द्वारे माणसाला या भव सागरात गटांगळ्या खाण्यास भाग पाडतो.
ऐसा अहंकारा रुढ /एक देशी मूढ/
तया हा परमार्थ गुढ/ प्रकटावाना//179/3
ज्ञाने.
रज तम व भेसळ परमाणु रक्तात असले तर त्यानुसार अहंकार उफाळून असुर भावाचा उठाव होतो. भस्मासुर बनतो. म्हणून मूर्खाला उपदेशू नये असा विज्ञान आणि दंडक आहे. आपण व्यवहारात अहंकार म्हणजे गर्विष्ठ माणूस एवढाच समज करून घेतो पण प्रत्यक्षात जो देह भावावर आहे, म्हणजे या देहाला मी म्हणणारा आहे तो अहंकारी आहे हे निश्चित. आपल्यातील रज आणि तमो भाग संपला असे आपणास वाटते काय? तर मुळीच नाही. आपल्या रक्तात रजोगुण आणि तमो गुण यांचीच भेसळ सर्वाधिक प्रमाणात सदैव पहावयास मिळते. यादृष्टीने आपणही अहंकारी आहोत आणि ज्ञानेश्वरीचे ज्ञान घेण्यास पात्र सुद्धा नाहीत. क्रमशः.....

आरोग्य संजीवनी

शरीराला आवश्यक असणाऱ्या खनिजा विषयी

ज्योतिर्मय साहित्य

कॅल्शियम कशात असतं?
शेंगदाणे, तीळ, दूध, खोबरं, मुळा, कोबी. ज्वारी, राजगिरा, खरबूज, खजूर. कमतरतेमुळे काय होतं?
हृदयरोग, ऑस्टियोपोरोसिस, दंतरोग, केस गळणे.
कार्य काय असतं?
शरीरातील सर्वात मुख्य खनिज असून ते हाडांची मजबुती आणि शरीराच्या निर्मितीसाठी आवश्यक असतं.
लोह कशात असतं?
खजूर, अंजीर, मनुका, सफरचंद, डाळिंब, पालक, सीताफळ, उस, बोर, मध, पपई आणि मेथी.
कमतरतेमुळे काय होतं?
शरीरात रक्ताची कमतरता भासते. अशक्तपणा, कावीळ किंवा पोटात मुसंडा येतो.
कार्य काय असतं?
शरीराच्या वाढीसाठी अतिशय आवश्यक असते.
सोडियम कशात असतं?
मीठ, पाणी, बटाटा, आलं, लसूण, कांदा, मिरची, पालक, सफरचंद, कारलं.
कमतरतेमुळे काय होतं?
रक्तदाबाशी निगडित समस्या, निद्रानाश, अंगदुखी, अपचन, मूळव्याधीसारखे आजार, मोतीबिंदू,

बहिरेपणा, हात आणि पाय कडक होणे.
कार्य काय असतं?
शरीराला आवश्यक असणारी पाचक रसायनाची निर्मिती करतात, त्याचप्रमाणे शरीरात होणारा गॅस नष्ट होतो.
आयोडिन कशात असतं?
शिधाडा, काकडी, कोबी, राजगिरा, शतावरी, मीठ आणि लसूण.
कमतरतेमुळे काय होतं?
थायरॉइडची समस्या, केस गळणे, डिप्रेशन किंवा बेचेनी येणे.
कार्य काय असतं?
शरीरात उत्पन्न होणाऱ्या विषारी पदार्थांपासून मेंदूला बचावण्याचं काम करतो.
पोटॅशियम कशात असतं? सर्व प्रकारची धान्य, डाळ, संत्र, अननस,

शरीरात तंतू आणि यकृत यांना सुरळत ठेवण्याचं कार्य करतं.
फॉस्फरस कशात असतं?
दूध, पनीर, डाळी, कांदा, टोमॅटो, गाजर, जांभळं, पेरू, काजू, बदाम, बाजरी आणि चणे.
कमतरतेमुळे काय होतं?
ऑस्टिओपोरोसिस, गतिमंद होणे, मानसिक थकवा, दंत रोग.
कार्य काय असतं?
मेंदूला ताजंतवानं ठेवण्याचं काम हे खनिज करतं.
सिलिकॉन कशात असतं?
गहू, पालक, तांदूळ, कोबी, काकडी, मध,
कमतरतेमुळे काय होतं?
कॅन्सर, त्वचारोग, बहिरेपणा, केस गळणे.
कार्य काय असतं?
जननेंद्रियांची कार्यक्षमता वाढवून शरीरातील तंतूंना मजबूत करतात.
मॅग्नेशियम कशात असतं? बाजरी, बीट, खजूर, सोयाबीन, दूध, लीची, कारलं.
कमतरतेमुळे काय होतं?
उदास होणे, आळस येणे, तणाव असणे, झोप न लागणे, बेचेनी, सोरायसिस, फोडं, नपुंसकता किंवा वांझपणा. (क्रमशः)

संकलन -
डॉ. प्रमोद डेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी-चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क - ९२ ७१ ६६९ ६६९

केळं, बटाटा, लिंबू, बदाम.)
कमतरतेमुळे काय होतं?
अॅसिडिटी, त्वचेवर सुरुकुत्या किंवा मुरुमं येणं, त्वचा रोग, केस पिकणे.
कार्य काय असतं?

सुविचार - प्रकाश

प्रकाश शिवाजी भोंगाळे
मायणी ता खटाव जि सातारा
मो नं 9271686230

कामे करायची असतात
नंतर वेळ मात्र असतो मर्यादित
निव्वळ व्यर्थ कामात बसू नये
कधी वेळ घालवत

वक्तशीरपणामुळे मानसिक ताण तणाव
येत नाही कामाचा दर्जा उंचावतो
कार्यशक्ती वाढीस लागून
यशाचा योग्य मार्ग सापडतो

प्रभातपुष्प

षटकोळी माझी
संध्याराणी जयहिंद कोल्हे (काव्यसंध्या)
कळंब जि. धाराशिव मो. 87885 91371

विषय = श्वास

श्वास लाभलेला आहे
मानवास खरा छान
आदर त्याचा करावा
द्वेष राग, अहंकार
नेहमीच दूर करून
प्रेमभाव मनी बाळगावा

आईमुळे लाभले जीवन
करू त्याचे सार्थक
घेऊ आनंदाने श्वास
प्रभु चरणी लीन
असावे सर्वांनी खरे
दर्शनाचा मनी ध्यास

राज्यस्तरीय सातवे अजिंक्य साहित्य संमेलन सातारा येथे उत्साहात संपन्न

ज्योतिर्मय साहित्य
सातारा : पलपब प्रकाशन संस्थेचे "अजिंक्य साहित्य संगम २०२६" हे सातवे राज्यस्तरीय काव्य संमेलन व पुरस्कार सोहळा रविवार ३ मे रोजी सातारा येथे यशस्वीपणे पार पडला. संमेलनाध्यक्ष म्हणून युटोपिया समुहाचे चायरेक्टर, साहित्यिक श्री सागर मोरे, उद्घाटक म्हणून पलपबचे महाराष्ट्र अध्यक्ष श्री किरण तोडकर, प्रमुख अतिथी म्हणून वनविभागाचे निवृत्त अधिकारी, साहित्यिक श्री लक्ष्मण शिंदे तसेच स्वागताध्यक्ष म्हणून कवयित्री सौ संगिता साळुंखे होते. वृषाली देशमुख यांनी गायलेल्या गणेश स्तवन ने पलपब परिवाराने आशीर्वाद घेऊन कार्यक्रमाला सुरुवात झाली. पाहण्याच्या आगमनानंतर कार्यक्रमात "जय जय महाराष्ट्र माझा" या रास्यगीताने वातावरण मंगलमय झाले. त्यानंतर मान्यवरांच्या हस्ते मां सरस्वती, छत्रपती शिवाजी महाराज आणि क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांच्या प्रतिमेचे पूजन आणि माल्यार्पण केले. तसेच उद्घाटक श्री किरण तोडकर आणि इतर सर्व मान्यवरांच्या हस्ते दिपप्रज्वलन करून कार्यक्रमाचे उद्घाटन करण्यात

आले. कवी लेखक श्री प्रकाश बारी यांनी लिहिलेली पलपब साहित्यिक प्रार्थना पलपबच्या सर्वेसर्वा सौ ललिता ताईना सुपुर्द करीत "हि प्रार्थना मी पलपबची साहित्यिक प्रार्थना म्हणून स्विकार करते आणि यापुढे पलपबच्या प्रत्येक कार्यक्रमाची सुरुवात याच प्रार्थनेने केली जाईल असे मी जाहीर करते" असे म्हणून सर्व उपस्थितांनी सदर प्रार्थनेसाठी हात जोडून उभे राहण्याची विनंती केली. त्यानुसार या कार्यक्रमाचीही सुरुवात राज्य गीतानंतर कवयित्री सुत्रसंचालक सौ. वर्षाली देशमुख यांनी सर्वांच्या उपस्थितीत हि प्रार्थना म्हणून खऱ्या अर्थाने साहित्यिक कार्यक्रमाची सुरुवात केली. नंतर सर्व प्रमुख मान्यवरांचे सौ ललिता ताईनी पुष्प देऊन स्वागत केले. कवयित्री सौ संगिता साळुंखे यांनी स्वागताध्यक्षीय भाषण केले तर सौ. ललिता ताईनी कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक करताना आजपर्यंत पार पडलेल्या सर्व सहा कार्यक्रमांचा आढावा घेऊन पुस्तक प्रकाशनाविषयीची सविस्तर माहिती, त्यातील समज गैरसमज याविषयी उपस्थित साहित्यिकांना मार्गदर्शन केले. तसेच या कार्यक्रमाच्या निमित्ताने पुस्तक प्रकाशनासाठी खास सुट जाहीर करून

सर्वांनी त्याचा लाभ घ्यावा असे आवाहन केले. पुस्तक प्रकाशन सोहळ्यात सात कवी लेखकांची पुस्तके प्रकाशित करून प्रत्येक कवी लेखकाला त्या पुस्तकाविषयी मनोगत करण्याची संधी उपलब्ध करून दिली. प्रमुख अतिथींच्या मार्गदर्शनात बोलताना श्री लक्ष्मण शिंदे सरांनी ते वनाधिकारी म्हणून निवृत्त झाले

असल्याने झाडांचे महत्त्व सांगून त्याविषयीची कृतज्ञता आणि महत्त्व शाळा आणि इतर ठिकाणी व्याख्यानातून मी नेहमीच व्यक्त करत असतो असे सांगून त्याची दखल घेत आकाशवाणी वरही व्याख्यानाची संधी मिळाली असे नमूद केले. तसेच त्यांनी झाडावर केलेली त्यांचे महत्त्व अधोरेखित करणारी आगळीवेगळी अशी स्वरचित आरती

सादर करीत सर्वांना भारावून टाकले. शेवटी झाडावरील कविता म्हणून त्यांनी उपस्थितांना "झाडे लावा झाडे जगाव" हा संदेश दिला. अध्यक्षीय भाषणात तर श्री सागर मोरे सरांनी सध्याच्या परिस्थितीवर भाष्य करत जनतेच्या मानसिकतेची जबाबदारी तुम्हां साहित्यिकांच्या खांद्यावर असल्याचे प्रतिपादन केले. तसेच त्यासाठी प्रगल्भ अशा बोली

भाषेत लिखाण होण्याची जास्त गरज असल्याचे त्यांनी अधोरेखित केले. त्यांच्या तर्कशुद्ध मार्गदर्शनाने उपस्थित सारेच इतके भारावून गेले की प्रेक्षकांमध्ये अगदीच कमालीची शांतता पसरली होती आणि सर्व उपस्थित अगदी कान देऊन त्यांचे ते मंत्रमुग्ध करणारे भाषण ऐकण्यात दंग झाले होते. उपस्थितांमधील बऱ्याच साहित्यिकांनी अखिल भारतीय साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदाला साजेसे असे मार्गदर्शन केल्याची प्रतिक्रिया व्यक्त केली. त्यातच त्यांनी ही मी तुमच्या प्रतिक्रियांनी भारावून गेलो अशी भावना व्यक्त केली. त्यांच्या या अतिसुंदर अशा मार्गदर्शनानंतर प्रथम सत्र संपल्याचे जाहीर करून सर्वांनी भोजनाचा आस्वाद घ्यावा असे आवाहन आयोजकांतर्फे करण्यात आले. प्रथम सत्राचे सुत्र संचालन पलपबचे शिलेदार पालघर येथील कवी लेखक श्री सदीप पवार तसेच लोणी पुणे येथील कवयित्री सौ वर्षाली देशमुख यांनी त्यांच्या खुमासदार शैलीत आळीपाळीने करीत प्रेक्षकांना खिळवून ठेवले. कार्यक्रम सुरू होण्यापूर्वी सुध्दा अल्पोपहाराची व्यवस्था करण्यात आलेली होती.

अल्पोपहार नंतर लगेच कवी संमेलनाला सुरुवात झाली. अजित क्षीरसागर व वंश काळे यांनी कवी संमेलनाचे सुत्रसंचालन प्रभावीपणे पार पाडले. चाळीस कवी व कवयित्रींनी वेगवेगळ्या धाटणीच्या कविता सादर केल्या. अगदी लसीकरण पाळणा, छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या कविता, निरम कविता, प्रेम कविता, अशा अनेक रसातील कवितांनी मान्यवरांची वाह वाह मिळवली. या कवी संमेलनातील सर्वात कौतुकास्पद बाब म्हणजे विद्यार्थी सहभाग. अगदी इयत्ता चौथी पासून विद्यार्थ्यांनी निडरपणे कविता सादर करून व्यासपीठ दणदणवले. आवर्जून उल्लेख करण्यासारखे म्हणजे जिल्हा परिषद शाळेतील विद्यार्थ्यांनी आपले कौशल्य सादर करून आपले वेगळेपण दाखवून दिले. विजय कदम सर यांनी कार्यक्रमाचे सांगता प्रसंगी सर्व साहित्यिकांचे, मान्यवरांचे व ज्यांच्या मुळे हे संमेलन यशस्वी पार पडले अशा सर्व सारस्वतांचे आभार मानले. शेवटी वंदे मातरम् गीताने कार्यक्रमाचा सर्वांनी निरोप घेतला.

डोळ्यांच्या काळजीसाठी - नेत्रकोष

ज्योतिर्मय साहित्य
डोळे म्हणजे आत्म्याची खिडकी असे म्हंटले जाते. आणि याचसाठी पुण्यातील प्रख्यात नेत्रतज्ञ डॉ अनिल दुधभाते यांनी डोळ्यांची काळजी, आजार व उपचार यावर एक नितांत सुंदर पुस्तक लिहिले आहे, ते म्हणजे नेत्रकोष. नेत्रकोष या पुस्तकाचे नुकतेच दिनांक ५ मे २०२६ रोजी महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री मा. श्री देवेंद्र फडणवीस यांच्या शुभ हस्ते मुंबई येथे प्रकाशन झाले. नेत्रकोष या पुस्तकाचे प्रकाशक सकाळ प्रकाशन पुणे हे आहेत. संपादन वर्षा आठवले यांचे असून सुंदर अश्या मुखपृष्ठाची मांडणी मधुमिता शिंदे यांची आहे. १६४ पानांच्या या पुस्तकाची किंमत फक्त ३०० रुपये आहे. नेत्रकोष या पुस्तकाला संग्रही ठेवावा असा नेत्रकोष अशी कौतुक करणारी विलक्षण सुंदर प्रस्तावना ज्येष्ठ नेत्रतज्ञ, पद्मश्री डॉ श्री तात्याराव लहाने यांची लाभली आहे. तसेच सार्वजनिक आरोग्य विशेषज्ञ व दीक्षित डाएटचे जनक डॉ श्री जगन्नाथ दीक्षित यांचीही बोलकी प्रस्तावना लाभली आहे. या पुस्तक निर्मितीसाठी डॉ डंपल दुधभाते, प्रियंका एडके, डॉ प्रियंका निंबाळकर, डॉ स्नेहल मानपुत्र, डॉ आसावरी चव्हाण, साहित्यिक गिरीश वसेकर, व ऑटोपेट्रिस्ट सई सुमंत, जागृती कुलकर्णी यांचे मोलाचे मार्गदर्शन मिळाल्याचे डॉ अनिल दुधभाते पुस्तकातील

आपल्या मनोगतात नमूद करतात आणि विशेष म्हणजे नेत्रकोष हे आपले सुंदर पुस्तक डॉ अनिल दुधभाते हे आपल्या रुग्णांना समर्पित करत आहेत. नेत्रकोष या पुस्तकात डोळ्यांची रचना, दैनंदिन जीवनात घ्यावयाची काळजी, बालकांमध्ये घ्यावयाची डोळ्यांची काळजी, डोळ्यांच्या पापणीचे विकार, डोळ्याचा बाह्य आवरणचे विकार, बुबुळाचे विकार, डोळ्यांच्या आतील भागांचे विकार, असे डोळ्यांचे विविध आजार आणि उपचार, तसेच नेत्रदान आणि त्याचे महत्त्व, आदी गोष्टींवर अतिशय व्यवस्थित, सविस्तर वाचनीय व अनुकरणीय माहिती आहे. तसेच या पुस्तकात नेत्र तपासणीसाठी उपयुक्त उपकरणे यांचीही माहिती आहे. सामाजिक कामात कायम अग्रेसर असणारे दुधभाते नेत्रालय, आणि त्यासाठी निर्मित केलेले आदित्य फाउंडेशन ही संस्था याचीही माहिती आहे. डॉ. अनिल दुधभाते यांच्या नेत्रालयात आलेल्या रुग्णांनी, शस्त्रक्रिया झालेल्या विविध रुग्णांनी आपला आपला सुंदर असा अभिप्राय दिला आहे. त्यावरून डॉ अनिल दुधभाते यांचे नेत्र कौशल्य आणि रुग्णांप्रति असलेला आदरभाव समजतो.

अतिशय सरळ आणि सोप्या भाषेत असलेले हे पुस्तक वेळेअभावी सध्या फक्त चाळून, मा. मुख्यमंत्री श्री देवेंद्र फडणवीस यांनी आनंद व्यक्त केला. थोडक्यात लिहायचे झाल्यास, या पुस्तकामध्ये डोळ्यांच्या सर्व आजारवारी साध्या, सोप्या, सरळ आणि सामान्य लोकांना समजेल अशा भाषेमध्ये प्रत्येक आजारांचे होण्याचे कारण, ते होऊ नये म्हणून आपण घरच्या घरी काय उपाय योजना करायला हवी? आणि तो आजार झाल्यानंतर आपण घरातल्या घरात काय घरागुती उपाय करू शकतो? आणि केव्हा आपणाला आपल्या जवळच्या नेत्रतज्ञाला दाखवून त्यावारी उपाययोजना करावी लागेल? या सर्व बाबीवारीत मार्गदर्शन केले आहे, ऊहापोह केला आहे. या पुस्तकामध्ये लेखक व नेत्रतज्ञ डॉ अनिल दुधभाते यांचा १५ वर्षांचा अनुभव व त्यांचे बोल, नमूद केलेले आहेत. हे पुस्तक वाचक व रुग्णासाठी अंमलबजावणी उपलब्ध आहे. तसेच लवकरच आपल्या जवळच्या प्रत्येक बुक स्टॉलवर मिळेल. तसेच डॉ दुधभाते नेत्रालय व रेटिना सेंटर माणिक बाग, सिंहगड रोड, पुणे येथेही हे पुस्तक उपलब्ध आहे. प्रत्येकाच्या घरी असायलाच हवे असे आहे हे, नितांत सुंदर पुस्तक नेत्रकोष.

चर्चेतून घडवावे आपलं आयुष्य?

ज्योतिर्मय साहित्य
(मागील अंकावरून) तेव्हा एखाद्या गरीबाजवळ अशा कॉन्व्हेंट शाळेत शिकवायला पैसा नसल्यास त्यांनी काय करावे? हा प्रश्न आज जरी तेवढ्या प्रमाणात तीव्र वाटत नसला तरी उद्या तीव्र होणार आहे. यासाठीच काल जरी कॉन्व्हेंट संदर्भात चर्चा झाल्या असल्या तरी आज त्या चर्चा बंद करून सरकारी शाळा कशा सुरू राहतील. याबाबतीतील चर्चा वस्तीवस्तीतून होण्याची गरज आहे. त्याच चर्चेची आज गरज आहे. या चर्चेतूनच समाजात चांगले वातावरण तयार करता येवू शकतं नव्हे तर याच चर्चेतून अपेक्षित असलेला वर्तनबदल घडवून आणू शकतो.

कॉन्व्हेंटच्या शाळेत चांगले शिकवीत नाही, असं नाही. तिथंही चांगलंच शिकवलं जातं. यारवून मराठी माध्यमाच्या शाळेत चांगलं शिक्षण शिकवीत नाहीत. असा होत नाही. परंतु पालकांची आजची मानसिकता अशी आहे की आजचे शिक्षक हे कॉन्व्हेंटच्या शाळेत जास्त शिकवतात. मराठी माध्यमाच्या शाळेत जास्त शिकवीत नाही. हीच चर्चा होते वस्तीवस्तीतून, अविरत आणि चांगल्या स्वरूपाची. म्हणूनच पालकवर्ग कॉन्व्हेंटच्या शाळेकडे जास्त झुकत चाललेला आहे. महत्वाचे सांगायचं झाल्यास चर्चेतूनच घडवावे आपलं आयुष्य. असं म्हटल्यास आतिशयोक्ती होणार नाही. कारण चर्चेतून आपलं आयुष्य चांगलं घडत असतं, जर चर्चा सकारात्मक झाली तर..... आज समाजात गरज आहे सकारात्मक चर्चेची. नकारात्मक चर्चेची नाही. सकारात्मक चर्चा व्हायला हव्यात. त्यांची शिबीरं व्हायला हवीत. शिबीरं घ्यायला हवीत. त्यातच अशा प्रकारच्या चर्चा घडवून आणलेल्या हव्यात. हे तेवढंच खरं.

अंकुश शिंगाडे
नागपूर ९३७३३५९४५०

कृतज्ञ मी कृतार्थ मी भगवंत हृदयस्थ आहे

© अपर्णा परांजपे कात्रज पुणे मो.95030 45495

◆ १. "वसुधैव कुटुम्बकम्" - अद्वैताच्या दृष्टीने "हा माझा-तो परका" हा भेद अहंकारातून निर्माण होतो. जेव्हा "मी" हा देह नाही, तर सर्वत्र पसरलेली एकच चेतना (ब्रह्म) आहे, हे उमगते तेव्हा भेदच उरत नाही. म्हणजेच: सर्व जीव = एकच आत्मा हीच उपनिषदांची अनुभूती आहे "सर्व खल्विदं ब्रह्म"

■ भक्ती दृष्टिकोन : सर्वांमध्ये परमेश्वर आहे, म्हणून प्रत्येकाशी प्रेमाने वागणे = देवसेवा

जसा भाव : "जिवसेवा म्हणजे शिवसेवा" ◆ २. "हितकारक सत्य" - ज्ञान + करुणा सत्य म्हणजे फक्त शब्द नाही, तर अनुभव आहे. जो आत्मज्ञानी असतो, तो "मी" आणि "तू" याच्या पलीकडे जातो, म्हणून त्याचे बोलणे स्वाभाविकच हितकारक असते. कारण त्याच्यात द्वेष नसतो.

■ भक्ती : देवाचा खरा भक्त कधीही दुसऱ्याला दुखवणारे सत्य बोलत नाही. त्याच्यात दयाभाव (करुणा) असते. "सत्य + प्रेम = दिव्य वाणी"

◆ ३. "सत्यं ब्रूयात् प्रियं ब्रूयात्" - वाणीची साधना अप्रिय सत्य बोलण्यामागे अनेकदा अहंकार लपलेला असतो,

"मी बरोबर आहे" हा भाव. परंतु ज्ञानी व्यक्तीचा अहंकार नष्ट झालेला असल्याने त्याची वाणी शांत, संतुलित, हितकारी असते. भक्तासाठी वाणी म्हणजे नामस्मरणाचे साधन आहे। तो कटु बोलत नाही, कारण प्रत्येक शब्द देवाला अर्पण असतो.

◆ ४. "क्षणशः कणशः" - साधनेचा मार्ग आत्मज्ञान एकदम मिळत नाही, तो क्षणोक्षणी जागरूकतेचा परिणाम आहे। प्रत्येक क्षणात "मी कोण?" हा विचार हळूहळू अहंकाराचा क्षय साधना

हळूहळू भक्ती परिपक्व होते जसे: थंब थंब साचून सागर भरतो

◆ ५. "उद्योगो नरभूषणम्" - कर्मयोग कर्म करणे आवश्यक आहे, पण "मी कर्ता आहे" हा अभिमान सोडणे हे महत्त्वाचे. कर्म करा, पण साक्षीभाव ठेवा - कर्ता = ब्रह्म, मी फक्त निमित्त

■ भक्ती : प्रत्येक कर्म देवाला अर्पण करा "हे सर्व तुझ्यासाठी" असे केल्याने कामच पूजा बनते थोडक्यात : अंतर्मनातील परिवर्तन. हे सर्व श्लोक बाह्य आचरणासाठी नाहीत फक्त -ते आतल्या प्रवासासाठी आहेत. क्रमशः.....

प्रातःस्मरणीय आदर्श सच्चरित्र 'द्रौपदी'

लेखिका- डॉ. मीना श्रीवास्तव

श्यामवर्णी सौंदर्याशालिनी कृष्णसखी, पंचपांडवोंकी भार्या, पाँच पुत्रों की माता और हस्तिनापुर एवं इंद्रप्रस्थ की राजरानी हीकर भी एक सशक्त, स्वतंत्र विचारधारा समेत अपने स्त्रीत्व के प्रति पूर्ण जागरूक रहने वाली तथा इसी स्त्री शक्ति का सही समय पर अचूकता से उपयोग करने वाली एक आदिशक्ति और महाभारत का आत्मा ही है!

इसीलिये पंचप्राणों के समान अत्यंत प्रिय पाँच पतियों की भार्या होकर भी उसका स्त्री-पावित्र्य अबाधित रहा है और वह प्रातःपूजनीय पंचकन्या है! मित्रों, ये पंचकन्याएं स्त्रीत्व का अलग-अलग पहलू दर्शाती हैं, हर एक का चरित्र अभ्यास करने पर भिन्न भिन्न अनुभूति होती है। अगर हम यह श्लोक पंचकन्या इस अर्थ से लें तो ये कन्याएं हैं। कन्या यानी कुमारी, अविवाहित स्त्री। इन्हें कन्या किस उद्दिष्ट से कहा गया होगा? आप लोगों को यह विदित है ही कि ये पाँच स्त्रियां विवाहित हैं। साथ ही वे माताएं भी हैं। इसमें ऐसा भी गर्भित अर्थ निर्दिष्टित हो सकता है कि कन्या यह सर्वार्थ से पवित्र होती है और इन स्त्रियों का परिचय इस दृष्टिकोण से परम पवित्र रूप में ही हो। अहल्या और द्रौपदी इन दोनों का एक से अधिक पुरुषों से संबंध होकर भी उन्होंने पवित्र तथा कन्या इन शब्दों को अलग ही ऊंचाई पर लाकर खड़ा किया। तारा और मंदोदरी की तो और ही निराती कथा है! इन दोनों ने राजहित और उसकी सुरक्षा को अधिक महत्व दिया तथा स्वयं के पतिनिधन के दुःख को अलग रखा। तारा ने राजमाता का पद स्वीकारा और सुग्रीव को राजा माना। मंदोदरी ने अपने देवर से विवाह किया, सिर्फ राज्या स्थिर बना रहे इसलिए। क्या यह आत्मत्याग श्रेष्ठ नहीं है? क्रमशः.....

द्रौपदी का एक और विलोभनीय रूप है उसका कृष्ण से भावभीनी तथा महीन रेशमसा सखी का नाता। श्रीकृष्ण से साधा हुआ यह अशारीरिक, निराकार तथा अद्वैत सखीरूप, यानि स्त्री-पुरुष के ऐसे पवित्र तथा अति निकट नाते का आदर्श ही मान लीजिये! यह दूसरी पंचकन्या,

साहित्यिक मित्रांनो, आता लिहा विनधास्त कारण आता तुमच्या साहित्याला प्रकाशित करण्यासाठी आले आहे एक भव्य व्यासपीठ

ज्योतिर्मया
साहित्याचे विद्यार्थी

"ज्योतिर्मय" साहित्याचे विद्यार्थी. साहित्यावरील प्रत्येक घटना, कथा, कविता, लेख, परीक्षण, पुरस्कार, संमेलन प्रत्येकाची नोंद आम्ही घेणार, मग विचार कसला करता! हो जाओ थु...
या व्यासपीठावर तुमचे सर्वांचे स्वागत आहे.
- संजय व्यापारी, संपादक 7743918559
ज्योतिर्मय-साहित्याचे विद्यार्थी

ऑनलाईन औषधोपचार

Dr Shaikh A H - 98606 99906

आता सर्वकाही झाले आहे ऑनलाईन मा आजारवाण्यांचा पण सर्वकाळी औषधोपचार घ्या. रुग्णाला जगावारी नसत नाही. वेळ बघ पावता 100 रु. काहीही इलाक, पुस्तके, चाहेरिक्त कळवा, कन्या गौरी कोणालाही सांगण्यास काज वाटते अशा वेळेस फक्त कोठवर सुची तुमचा आजार सांगू शकता व त्यावर आधुनिक पद्धतीने हमाखाय उपाय केता जाईल. पोस्टाने औषध पाठविल्या जातील, प्रसिद्ध आधुनिकार्थ डॉ. संजय ए. एच. 37 वर्षांचा अनुभव, 200 पेसा अधिक पुरस्कार पावत, 2 आयापेक्षा अधिक विविध शैक्षणिक सन्मानसह रुग्णांवर यशस्वी उपचार, आतापर्यंत ५ ऑनलाईन डॉक्टरांच्या पदव्या देऊन विविध संस्थांनी त्यांना सन्मानित केले आहे. त्यांच्या या कार्याची नोंद रुग्ण क्व ऑफ वॉर्ड रेकॉर्ड, औषधिक बुक ऑफ वॉर्ड रेकॉर्ड, एचयन बुक ऑफ वॉर्ड रेकॉर्ड, रुग्ण-डू-डून एचयन रेकॉर्ड्स मध्ये विक्रमी नोंद झालेली आहे. सेक्स विषयक कोणताही प्रॉब्लेम असे फक्त एकदा फोन करा व मार्गदर्शन घ्या. व तुमचे प्रश्न सोडवा.

महिला आणि राजकारण

ज्योतिर्मय साहित्य

स्त्री म्हटलं कि, चुलमूल घर, घरातील अगणित जबाबदाऱ्या, बुजुर्गांची सेवा, कर्तव्य, काम इ. घराच्या उंबरठ्यातच ती व तिचे बंद दारातील शून्य अस्तित्व. आणि याऊलट पुरुष म्हटलं कि सगळी सार्वजनिक क्षेत्रे खुली. याच भेदभावात आणि बुरसटलेल्या विचारांमध्येच स्त्री पुरुष असमानता स्पष्टपणे दिसून येते. देशाच्या सर्वांगीण विकासासाठी, श्रेष्ठ व उत्तम लोकशाहीसाठी राजकारणात महिलांचा सक्रिय सहभाग खुप महत्वाचा ठरतो. भारताच्या पहिल्या महिला प्रधानमंत्री इंदिरा गांधी यांनी अतिशय उत्कृष्टरित्या प्रतिनिधित्व केले. भारताच्या पहिल्या महिला राज्यपाल सरोजिनी नायडू, भारताच्या पहिल्या महिला मुख्यमंत्री सुचेता कृपलानी, सोनिया गांधी, मायावती, जयललिता, सुष्मा स्वराज, भारताच्या पहिल्या महिला राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील. आणि भारताच्या आताच्या राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू. भारताचे उत्तम प्रतिनिधित्व करणारे यांसारखे महिला नेतृत्व भारताला मिळाले. महिलांनी राजकारणात कायमचे पाऊल रोवण्यास सुरुवात करून भारतीय राजकारणात महत्वाचे स्थान मिळविले.

राजकारणात महिलांचा सहभाग म्हणजे सरळ सरळ स्त्री पुरुष समानता. ज्याप्रमाणे राजकारणात पुरुषांना विशेष महत्व, स्थान व पुरुषांचे वर्चस्व आहे. त्याचप्रमाणे महिलांनाही योग्य ते आरक्षण देऊन मोठ्या प्रमाणात महिलांना राजकारणात पुढे आणावे. पण, सत्य परिस्थिती वा वास्तव पाहता आजही लिंगभेद, बड्या नेत्यांचा बडेजावपणा, स्त्री पुरुषांमधील असमानता, स्त्री हिंसा तसेच वरिष्ठ नेते मंडळींचा मिळत नसलेला पाठिंबा. ह्या कमतरता किंवा ही न पेलता येणारी आव्हाने यांचा सामना महिलांना करावाच लागतो. लोकशाही ही सर्वांसाठी प्रत्येक भारतीय नागरिकासाठी तेवढीच समान आहे. आणि ही लोकशाहीच महिलांचे राज- कारणातील सक्रिय सहभागाचे समर्थन करते.

स्त्री पुरुष समाजतेच्या दिशेने टाकलेले एक प्रकारचे भक्कम पाऊल म्हणजे राजकारणात स्त्रियांचा पुरुषांबरोबरचा समान सहभाग. राजकारणातील निर्णय प्रक्रिया ही महिलांच्या दृष्टीकोणाला विशेष महत्व प्राप्त करून देते. राजकारणात जसजसा महिलांचा सहभाग वेगाने वाढेल तेव्हाच खऱ्या अर्थाने सामाजिक बदल मोठ्या प्रमाणात होताना दिसून येईल. उदा : बालविवाह, स्त्री-भ्रूण हत्या, मुलींची शिक्षणाच्या

दिशेने वाटचाल, महिला सबलीकरण, महिला सक्षमिकरण इ. महत्वाच्या मुद्द्यांवर राजकीय महिला नेत्या कामे करतील. राजकारणात महिलांचा सहभाग ही तर महत्वाची बाब आहेच.

पण, तरीही लिंगभेदाच्या नावाखाली आजही छळ व पिळवणूक केली जातेच. म्हणून लिंगभेद हा राजकारणातील सर्वात मोठा अडथळा आहे. राजकारणातील लिंगभेदाचा अडथळा, महिला हिंसाचार थांबवून महिलांना योग्य ती सुरक्षा प्रदान करून महिलांचा राजकारणात सहभाग नोंदविण्यास साहाय्य करावे. राजकारणात महिलांच्या राजकीय कारकिर्दीसाठी राजकीय पक्षांच्या किंवा बड्या नेत्यांचा पाठींबा हा खुप महत्वाचा असतो.

पण, महिलांना तो पाठिंबा मिळत नाही. परिणामी महिला आघाडी पिछाडीवर जाते. आणि राजकारणात विशेष असे वर्चस्व हे पुरुषांचेच झळकते. महिलांच्या संरक्षणासाठी कायदे अस्तित्वात असले तरी त्या कायद्याची रीतसर अंमलबजावणी होत नाही.

म्हणून महिला संरक्षण कायद्याची योग्यरित्या अंमलबजावणी करून राजकारणात महिलांचा सहभाग वाढविण्यासाठी दिग्गज नेते मंडळींनी व राजकीय पक्षांनी पुढाकार घेणे आवश्यक आहे. तसे पाहता राजकारणातील स्त्रियांचा सहभाग वाढविणे हे एक खुप मोठे आव्हान आहे. महिलांना राजकारणात पुढे आणण्यासाठी राजकीय पक्ष, सामाजिक जागरूकता तसेच योग्य तो व आवश्यक असा पाठींबा देणे गरजेचे आहे. या सर्व गोष्टी शक्य झाल्या तरच, अधिक न्याय्य आणि समान स्तरावर कार्य व विचार करणारे समाज निर्माण होण्यासाठी नक्कीच मदत होईल. महिलांचा राजकारणातील सहभागाचा विचार करण्याआधी सर्वप्रथम स्त्री पुरुष समानता हा घटक समजून घेणे महत्वाचे आहे.

प्रदूषण, जंगलतोड आणि वाढते तापमान : गंभीर इशारा

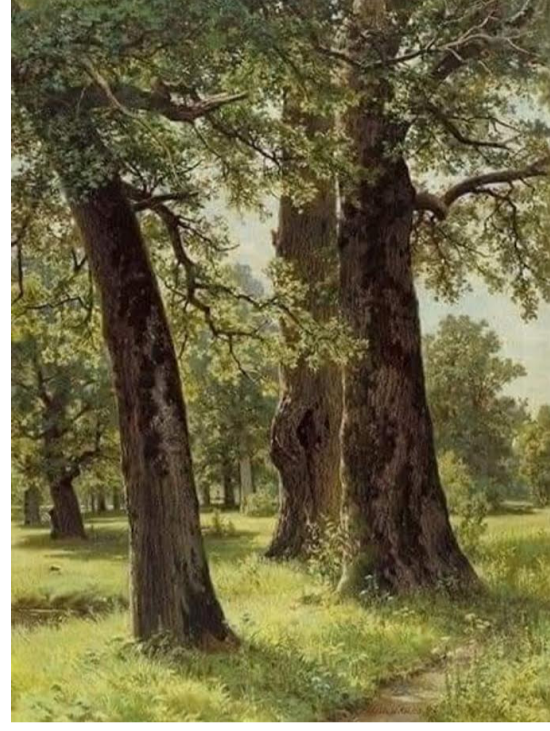
ज्योतिर्मय साहित्य

आज भारत एका महत्वाच्या पर्यावरणीय वळणावर उभा आहे. वाढते तापमान, तीव्र होत चाललेल्या उष्णतेच्या लाटा, वाढते प्रदूषण आणि झपाट्याने कमी होत जाणारी नैसर्गिक जंगलहे सर्व घटक एकत्र येऊन गंभीर संकट निर्माण करत आहेत. आपण पर्यावरणाच्या मूळ समस्यांवर उपाय शोधण्याऐवजी अनेकदा आकडेवारी आणि व्याख्यांमध्ये बदल करून परिस्थिती लपवण्याचा प्रयत्न करत आहोत.

गेल्या काही वर्षांत भारतातील तापमानात लक्षणीय वाढ झाली आहे. एप्रिल महिन्यातच ४० ते ४५ अंश सेल्सियस तापमान अनेक शहरांमध्ये दिसू लागले आहे. मे आणि जूनमध्ये ही परिस्थिती आणखी बिकट होईल. उष्णतेच्या लाटा आता केवळ वाळवंटी भागापुरत्या मर्यादित राहिलेल्या नाहीत, तर त्या किनारपट्टी आणि सह्याद्रीच्या डोंगराळ भागांपर्यंत पोहोचत आहेत. या उष्णतेमुळे मानवी आरोग्यावर गंभीर परिणाम होत आहेत डिहायड्रेशन, हीट स्ट्रोक, हृदयविकार, उष्माघात यामुळे मृत्यूची संख्या वाढत आहे. यामुळे केवळ मानवच मृत्यू होतो असं नाही, तर मानवाच्या अवाढव्य गरजांची पूर्तता करण्यासाठी मानव संपूर्ण परिसंस्थेला विनाशकारी टप्प्यावर घेऊन जात आहे.

या वाढत्या तापमानामागे हवामान बदलाबरोबरच स्थानिक कारणेही तितकीच जबाबदार आहेत. शहरांमध्ये वाढलेले काँक्रीटकरण, कमी होत चाललेली झाडे आणि हरित क्षेत्र, तसेच वाहनांमधून आणि उद्योगांमधून होणारे प्रदूषण हे महत्वाचे घटक आहेत. वायू प्रदूषणामुळे वातावरणात उष्णता अडकून राहते आणि तापमान वाढीस चालना मिळते. दिल्ली, मुंबई, पुणे, नागपूर यांसारख्या शहरांमध्ये वायू गुणवत्ता निर्दे शांक () अनेकदा धोकादायक पातळीवर पोहोचतो.

शहरी भागांमध्ये उष्णतेची समस्या अधिक तीव्र होत चालली आहे. उष्णतेमुळे एसी, कूलर यांचा वापर झपाट्याने वाढतो, ज्यामुळे विजेची मागणी वाढते. ही वीज मोठ्या प्रमाणावर कोळशावर आधारित असल्यामुळे अधिक प्रदूषण निर्माण

होते. अशा प्रकारे उष्णता आणि प्रदूषण यांचे एक दुष्टचक्र तयार झाले आहे, जे पर्यावरणीय संकट अधिक गडद करत आहे.

परंतु या सर्व समस्यांच्या मुळाशी असलेला सर्वात महत्वाचा घटक म्हणजे जंगलांची घट. जंगल ही पृथ्वीची फुफ्फू से मानली जातात. ती कार्बन डायऑक्साइड शोषून घेतात आणि ऑक्सिजन निर्माण करतात. त्यामुळे तापमान नियंत्रणात राहते. परंतु जेव्हा जंगल कमी होतात, तेव्हा वातावरणातील कार्बनचे प्रमाण वाढते आणि ग्लोबल वॉर्मिंगची प्रक्रिया वेगाने होते.

जंगलांचे महत्त्व केवळ हवामानापुरते मर्यादित नाही. जंगल पाण्याचे साठे निर्माण करतात, जमिनीची धूप थांबवतात आणि जैवविविधतेचे संरक्षण करतात. अनेक वनस्पती, प्राणी, पक्षी

आणि सूक्ष्मजीव यांचे अस्तित्व जंगलांवर अवलंबून असते. याशिवाय, लाखो आदिवासी आणि स्थानिक लोकांचे जीवन जंगलांवर आधारित आहे.

जंगलतोडीचा आणखी एक गंभीर परिणाम म्हणजे जैवविविधतेचा न्हास. अनेक दुर्मिळ प्रजाती नष्ट होण्याच्या मार्गावर आहेत. पर्यावरणीय साखळी विस्कळीत होत आहे. एका

प्रजातीचा नाश संपूर्ण परिसंस्थेवर परिणाम करतो आणि शेवटी त्याचा फटका मानवालाही बसतो. तथापि, सध्याच्या धोरणांमुळे जंगलांवर मोठा धोका निर्माण झाला आहे. २००९ मध्ये जंगलाची व्याख्या बदलल्यामुळे प्रत्यक्ष जंगलांऐवजी वृक्षलागवड आणि बागायती क्षेत्र यांना जंगल म्हणून दाखवले जाऊ लागले. यामुळे

जंगलांचे क्षेत्र वाढल्याचे चित्र निर्माण झाले, परंतु नैसर्गिक जंगलांची घट लपवली गेली. याहून गंभीर बाब म्हणजे २०२३ मध्ये वनसंरक्षण कायद्यात करण्यात आलेले बदल. या बदलांमुळे 'डिम्ड फॉरस्ट' म्हणजे प्रत्यक्ष जंगल असलेल्या अनेक क्षेत्रांना संरक्षणातून वगळण्यात आले. परिणामी, विकास प्रकल्प, खाणकाम, रस्ते आणि औद्योगिक विस्तारासाठी मोठ्या प्रमाणावर जंगलतोड करणे सोपे झाले. विशेष म्हणजे, ही जंगलतोड अनेकदा सरकारी परवानगीने होत आहे.

सह्याद्रीच्या अनेक पर्वतरांगांवर नवीन चारा येतो या हव्यासापोटी दरवर्षी मुद्दाम आग लावली जाते आणि त्याला नैसर्गिक वणवा म्हणून दाखवले जाते. त्यामुळे अनेक छोटी रोपटी, वेली, झाडांची बियाणे नष्ट होतात. अनेक पक्ष्यांची घरटी, बिळात राहणारे प्राणी आणि सरपटणारे जीव आगीत होरपळून निघतात. ही मानवनिर्मित आपत्ती पर्यावरणासाठी अत्यंत घातक आहे. हवामान बदलाचा परिणाम पावसाच्या स्वरूपावरही स्पष्ट दिसतो. काही भागांमध्ये अतिवृष्टी होते, तर काही ठिकाणी दीर्घकाळ दुष्काळ पडतो. यामुळे शेती व्यवस्था अस्थिर झाली आहे. शेतकऱ्यांचे उत्पन्न अनिश्चित झाले असून अन्नसुरक्षेचा प्रश्न अधिक गंभीर बनत आहे. पाणी संकटही दिवसेंदिवस तीव्र होत चालले आहे. जंगल पावसाचे पाणी साठवून ठेवतात आणि ते जमिनीत पुनरुत्सर्जित करून देतात. परंतु जंगल नष्ट झाल्यामुळे पाणी वाहून जाते आणि भूजल पातळी घटते. त्यामुळे विहिरी आणि बोअरवेल कोरड्या पडत आहेत. आज आपण ज्या उष्णतेच्या लाटा अनुभवत आहोत, त्या या सर्व घटकांचा एकत्रित परिणाम आहेत. जंगल नसतील तर पावसाचे प्रमाण कमी होईल, भूजल पातळी घटेल आणि दुष्काळाची शक्यता वाढेल. याशिवाय, शहरांमध्ये 'अर्बन हिट आयलंड इफेक्ट' निर्माण होतो, ज्यामुळे शहरांचे तापमान आसपासच्या ग्रामीण भागापेक्षा अधिक होते.

यावर उपाय काय? सर्वप्रथम, जंगलांच्या व्याख्येतील गोंधळ दूर करणे आवश्यक आहे. नैसर्गिक जंगल आणि कृत्रिम वृक्षलागवड यामध्ये स्पष्ट फरक करणे गरजेचे आहे. दुसरे म्हणजे, जंगलतोडीवर कठोर नियंत्रण ठेवणे आणि पर्यावरणीय मंजूरी प्रक्रिया अधिक पारदर्शक करणे आवश्यक आहे. (क्रमशः)

मैं हूँ टुंडीला, गदर का सिपाही...

ज्योतिर्मय साहित्य

हरनाम सिंह टुंडीला हे भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील गदर चळवळीचे प्रमुख क्रांतीकारक म्हणून त्यांची इतिहासात नोंद आहे. हरनाम सिंह टुंडीला हे गदर चळवळीचे संस्थापक सदस्य आणि भारतातील प्रथम लाहोर शडयंत्र खटल्यातील प्रमुख आरोपी होते. २१ फेब्रुवारी १९१५ रोजी संपूर्ण ब्रिटिश भारतामध्ये सशस्त्र क्रांती घडविण्याच्या गदर योजनेमधील प्रमुख दिग्दर्शकांपैकी हरनाम सिंह टुंडीला एक प्रमुख नेतृत्व होते. लाहोर शडयंत्र या ब्रिटिश भारत कायदा १९१४ प्रमाणे क्रांतीकारकांवर जो खटला २६ एप्रिल १९१५ रोजी दाखल करण्यात आला त्यामध्ये हरनाम सिंह यांचा समावेश होता. या खटल्याचा निकाल लाहोर जेलमध्ये ३३ सप्टेंबर १९१५ रोजी क्रांतीकारकांना वाचून द्यावण्यात आला. या खटल्यात हरनाम सिंह टुंडीला या क्रांतीकारकासह २३ जणांना फाशी तर २७ जणांना आजीवन कारावास ठोठावण्यात आला होता. ब्रिटिश शासनाने या सर्व क्रांतीकारकांना वरच्या कोर्टात द्यावे अर्ज दाखल करण्याची सूचना दिली होती. पण फाशीची शिक्षा व आजीवन कारावास झालेल्या कोणीही क्रांतीकारकांनी कोर्टात अपील करण्यास नकार देत आम्ही भारताच्या स्वातंत्र्यासाठी केलेली क्रांती हा आमचा अधिकार आहे असे उघडपणे सांगितले. फाशीची शिक्षा दिलेल्या २४ क्रांतीकारकांपैकी ब्रिटिश भारताचे व्हाइसरॉय लॉर्ड हार्डिंग यांनी स्वतःच्या अधिकारात १७ जणांची फाशी रद्द करून त्यांना आजीवन तुरुंगवास अशी शिक्षा परावर्तित केली. यामध्ये हरनाम सिंह टुंडीला या संपत्ती जमीसह फाशीची शिक्षा झालेल्या क्रांतीकारकासही आजीवन तुरुंगवास (काळ्या पाण्याची अंदमान तुरुंगातील शिक्षा) ही शिक्षा ठोठावण्यात आली. हरनाम सिंह सैनी (टुंडीला) यांचा जन्म ११ मार्च १८८२ रोजी पंजाबमधील होशियारपूर जिल्हातील कोटला नौध सिंह याठिकाणी साध्या शेतकरी कुटुंबात झाला. त्यांच्या वडिलांचे नाव गुरुदत्त सिंह. हरनाम सिंह यांचे शिक्षण धर्मशाळा गावामध्ये गुरुमुखी या भाषेमध्ये झाले. मोठेपणी ते ब्रिटिश सैन्यामध्ये भरती झाले. गुरुमुखी भाषेबरोबरच

लहानपणी ते उर्दू आणि फारशी भाषा शिकले होते. २८ नोव्हेंबर १९०२ रोजी पेशावरच्या ब्रिटिश सैनिकांच्या पलटनमध्ये त्यांनी नोकरी सुरु केली. ब्रिटिश भारतीय सैन्यातील नोकरी दीड वर्षांनंतर त्यांनी सैन्यात होत असलेल्या भेदभावामुळे तसेच बंगालच्या फाळणीच्या विरोधात सोडली. नोकरीसाठी १२ जुलै १९०६ रोजी ते कॅनडाला गेले. काही वर्षे तिथे कारखान्यात मजुरी काम केल्यानंतर हरनाम सिंह टुंडीला १९०९ मध्ये अमेरिकेतील कॅलिफोर्निया येथे नोकरी करत स्थायिक झाले. याठिकाणी ते ओरेगनच्या ब्राइडलविले येथे एका लाकडी मिल मध्ये काम करीत होते. त्याकाळात पंजाबी व शीख लोक चीन, मलाया, कॅनडा, अमेरिका इत्यादि देशात व्यवसायाच्या निमित्ताने जात व तेथेच कष्ट करून व पैसा मिळवून स्थायिक होत. ते स्थिर झाल्यावर अन्य मित्रांना व ब्रिटिश भारतातील नागरीकांनाही बोलावून घेत. पोर्टलँड येथे तेथील लाकूड कामाच्या कारखान्यांमुळे पुष्कळ मोठी वस्ती मजूर भारतीयांची झालेली होती. आशियातील मजुरांचे लोंढे अमेरिकेत येणे थांबविण्यासाठी अमेरिका सरकारने एशियाटिक इमिग्रेशन अॅक्ट तयार करून १९०९ साली सरकारने हिंदी मजुरांच्यावर मोठा आघात केला.

या अॅक्टमुळे तिथे स्थायिक असलेल्याही हिंदी मजुरांवर अन्यायाची वागणूक चालू झाली. त्यामुळे भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यासाठी यापूर्वीच योगदान देत असलेल्या लोकामन्य टिळकांचे सहकारी डॉ. पांडुरंग सदाशिव खानखोजे, पंडीत काशीराम व इतरांच्या भारतीय स्वातंत्र्यसंघाकडे १९०९ नंतर हिंदी मजुरांचा, विशेषतः शीख मजुरांचा ओढा वाढला. अमेरिकेत येण्यास अडचणी जशाजशा वाढू लागल्या तसतसे हिंदी लोकांना आणण्याचे नवे मार्ग कॅनडातून व मेक्सिकोतून डॉ. पांडुरंग खानखोजे काणि त्यांची भारतीय स्वातंत्र्यसंघ ही संघटना काढू लागली. खानखोजे यांनी क्रांतीप्रचारार्थ पिरखान हे नाव घेतले व त्यामुळे हिंदू-मुसलमानात स्वातंत्र्य लढ्यासाठी प्रचार करणे सुलभ होऊन त्यांना स्वतः ला इंग्रजी हेरांपासून रक्षण करता आले. याप्रमाणे क्रांतीसंघटनेचे काम जोरात सुरू होते आणि

अमेरिकेतील क्रांतीकारक संघटनेचे संबंध भारतात बंगाल, पंजाब इत्यादि प्रांतातील बरिंद्रकुमार घोष

यांच्यासह क्रांतीकारक संघटनेशी जुळलेले होते.

पध्दतशीर व व्यापक प्रमाणावर हे क्रांती सैन्याचे उभारणीचे काम वाढत असताना १९१० च्या सुमारास कॅनेडियन सरकारने इमिग्रेशन अॅक्ट केल्यामुळे होत असलेल्या अन्यायामुळे सहस्त्रावधी शीख व पंजाबी लोकांच्या मनात ठासून सरकारविरोधी स्फोटक दारू भरली गेली. हा कायदा ९ मे १९१० रोजी पास झाला. तो असा होता की 'जी व्यक्ती आपल्या देशातून कॅनडाचे तिकीट घेऊन मध्यंतरी जहाज न बदलता कॅनडात येईल व जी व्यक्ती याप्रमाणेच कॅनडातून स्वदेशी परत जाईल तिलाच केवळ कॅनडाच्या किनाऱ्यावर उतरता येईल. आशिया खंडातून येणाऱ्या प्रत्येक प्रवाशाजवळ कॅनडाच्या किनाऱ्यावर उतरताना कमीतकमी २०० डॉलर्स तरी असले पाहिजेत.' या कायद्याने खरी कुचंबणा ती फक्त हिंदी लोकांचीच झाली. कारण आशिया खंडातून जपानी वगैरे

लोकांना त्यांच्या त्यांच्या राष्ट्रांची सरळ कॅनडाला जाणारी स्वतंत्र जहाजे होती. पण कलकत्ता ते कॅनडा आण अमेरिका असे थेट जाणारे एकही जहाज नव्हते. त्यामुळे भारतीयांना प्रथम हाँगकाँग अथवा जपानमध्ये जावे लागे व तेथून जहाज नि तिकीट बदलावे लागे. कॅनडात त्यावेळी दहा सटस्त्रांवर भारतीय होते. त्यात शेकडा ९० शीख होते व त्यातही अधिकांश रजेवर असलेले शीख सैनिक होते. त्यांचा परिवार, मुलेबाळे सर्व हिंदुस्थानात होती व ती, कोणी स्वतःच्या पित्यांना, कोणी पुत्रांना, कोणी आसेष्टांना, कोणी पतींना तर कोणी स्वकीयांना भेटण्यासाठी म्हणून कॅनडाच्या किनाऱ्यावर येऊन पोहोचली की तेथे इमिग्रेशन अॅक्टचा अभेद्य तट त्यांना रोखी, कॅनडातील हिंदी लोक समुद्रतीरावर उभे राहात. कोणाची माता, कोणाचा पिता, कोणाची पत्नी, कोणाची मुले, कोणाची बहीण, कोणाचा भाऊ हे सर्व समुद्रात नांगर टाकलेल्या जहाजावर उभी असत. पण परस्परांची या निर्बंधामुळे भेट होणे शक्य नसे. किती करण दृश्य होते ते. त्यामुळे हा अन्यायी कायदा दूर व्हावा यासाठी सर्व हिंदी बांधव एकत्र आले जे

ब्रिटिश भारताच्या क्रांतीकारक स्वातंत्र्यलढ्यासाठी जोडले गेले. तिथे भारतीय मजुरांवर होणाऱ्या भेदभावाने त्यांच्यात ब्रिटिशविरोधी भावना जागृत झाली. १९१२ च्या सुरुवातीला हरनाम सिंह टुंडीला यांनी पोर्टलँड येथील भारतीय प्रवाशांच्या एका बैठकीत भाग घेतला. याच बैठकीचा परिणाम म्हणजे पोर्टलँड येथे हिंदी मजूर संघटना स्थापन झाली ज्यामध्ये हरनाम सिंह यांचा पुढाकार होता. यापूर्वी व्हॅंकुव्हरमध्ये जी.डी. कुमार यांच्या साद

घालण्याने ते प्रभावित झाले होतेच. हिंदी मजुर संघटनेचे पुढे नाव बदलून ते हिंदी असोसिएशन ऑफ द पॅसिफिक कोस्ट असे करण्यात आले. जे लोकप्रियतेने गदर पार्टी म्हणूनच गणले जाऊ लागले. हरनामसिंह टुंडीला येथून सॅन फ्रॉन्सिस्कोला गेले आणि लाला हरदयाळ यांच्या गदर कार्यात सहभागी झाले. हिंदी असोसिएशन ऑफ द पॅसिफिक कोस्टची पहिली बैठक ३१ मार्च १९१३ रोजी ब्राइडलविले येथे झाली. या बैठकीत हरनाम सिंह टुंडीला यांना स्थानिक शाखेचे सचिव म्हणून निवडले गेले. १ नोव्हेंबर १९१३ रोजी गदर दलाची स्थापना झाली ज्यामध्ये हरनाम सिंह या संघटनेमध्ये संस्थापक सदस्यापैकी एक होते. ३१ डिसेंबर १९१३ ला सॅक्रामेंटो या ठिकाणी झालेल्या गदरच्या बैठकीमध्ये हरनाम सिंह यांना केंद्रीय कार्यकारिणीमध्ये सदस्य म्हणून घेण्यात आले. याकाळातच गदर नावाचे एक साप्ताहिक वृत्तपत्र सुरु करण्याचा निर्णय घेण्यात आला. हे साप्ताहिक गदर वृत्तपत्र उर्दू, पंजाबी, हिंदी, मराठी आणि अन्य भारतीय भाषेमध्ये प्रकाशित करण्याचे जाहीर करून १ नोव्हेंबर १९१३ रोजी प्रकाशित करण्यात आले. पहिला अंक उर्दू भाषेत नागरीकांपर्यंत पोहोचला गदर या साप्ताहिक वृत्तपत्राची पंजाबी भाषेतील आवृत्ती १९१४ च्या जानेवारीमध्ये प्रकाशित झाली, सुरुवातीला लाला हरदयाळ संपादक तर कातार सिंह सराभा आणि रघुबीर दयाल सहाय्यक संपादक होते. नंतरच्या काळात हरनाम सिंह टुंडीला आणि अन्य काढल्यानंतर सॅनफ्रान्सिस्को येथील युगांतर आश्रमात गदर पार्टीचे पदाधिकारी बदलण्यात आले. हरनाम सिंह टुंडीला यांना गदर पत्रिकेचे संपादक बनविले गेले आणि त्यांच्या मदतीसाठी चारजणांची टीम त्यांना देण्यात आली. (क्रमशः)